

ЕСХАТОЛОГІЯ (від грец. *έσχατος* — останній, кінцевий і *...логія*) — 1) система релігійних поглядів та уявлень про кінець існування світу і людства, спокуту й загробне життя, про долю Всесвіту чи його перехід у якісно інший стан; 2) напрям теології, що витрактовує вчення про конечність світу і людини залежно від тих чи інших релігійних догматів. Е. поділяють на індивід. (загробне життя окремої людської душі) та всесвітню (доля людства, Землі, Всесвіту). Розвинену Е. мали вже давні вавилон., єгипет., грец., рим., германо-скандинав. вірування, а також індуїзм, зороастризм, юдаїзм та ін. нац. релігії, елементи яких простежуються в Е. буддизму, християнства й ісламу. Есхатол. вчення представлені у єгипет. та тибет. «Книгах мертвих», шумер. легенді про подорож Ут-Напішті до землі, що знаходиться за «водами смерті», описаннях відвідин царства мертвих Енеєм в «Енеїді» Вергілія, у «Божественній комедії» Данте. Християн. Е. базується на Біблії, найбільш яскравим апокаліпт. твором якої є Об'явлення Іоана Богослова, а також на різноманіт. догматах, канонах, творах Отців Церкви і провідних богословів, на містич. видіннях і навіть апокриф. творах.

Основою Е. практично всіх релігій є концепція про неминучу розплату людини та людства загалом за порушення своїх обов'язків перед Богом (богами), передбачуваний крах Всесвіту (настання світового хаосу), відокремлення грішників від праведників — т. зв. Судний день, покарання нечистивців у потойбіч. світі та ін. Проте тематика Страшного Суду безпосередньо пов'яз. з кінцевим спасінням як метою існування людини і людства, спокутуванням гріхів і поверненням до Бога (сотеріологія). У християнстві особл. увагу до Е. привертали середньовічні утопісти; у Новий час есхатол. тематику розробляли зх. богослови у гносеол., натураліст. контексті (Т. де Шарден, Ренер), а також рос. ідеалісти (С. Трубецької, М. Бердяєв) й еклетики (Д. Мережковський); нині — деякі спонтанно організовані на Заході реліг. групи (напр., «народний храм» Дж. Джонса у США з його обґрунтуванням необхідності масових самогубств). Нині Е. — одна з провідних тем *футурології*; містить прогнозування про кінець цивілізац. розвитку, демографію, екол. катаклізми тощо.

О. Н. Саган

Бібліографічний опис:

Есхатологія / О. Н. Саган // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-18037>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).